

พุทธวิธีในการสอน : อาทิตตปริยายสูตร

QA NEWS ฉบับที่ 311 ถึงฉบับที่ 315 ได้นำวิธีสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้ประมวลไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีในการสอน” มาเผยแพร่ โดยพระพรหมคุณาภรณ์ได้ประมวลวิธีการสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นลำดับตั้งแต่คุณสมบัติของผู้สอน หลักและลีลาการสอน วิธีสอน และกลวิธีและอุบายประกอบการสอน สุดท้าย พระพรหมคุณาภรณ์ได้ยกอาทิตตปริยายสูตรขึ้นมาอธิบายเชิงวิจารณ์เพื่อให้เห็นพุทธวิธีในการสอนได้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

อาทิตตปริยายสูตร เป็นพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงหลังจากตรัสรู้แล้ว หลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วได้ทรง แสดงปฐมเทศนา ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร โปรดเบ-จวคคีย์บรรลอรหัตตผล ทรงโปรดพระยสะ และบิดา มารดา ภรรยา และสหาย ของพระยสะ จากนั้น เสด็จไปยังอุรุเวลาเสนานิคม ระหว่างทาง ได้โปรดคณะสหายภิกษุทศคีย์จำนวน 30 รูป เมื่อเสด็จถึง อุรุเวลาเสนานิคม ได้เสด็จไปทรงขอพักอาศัยกับอุรุเวลกัสสปะ ซึ่งเป็นหัวหน้าชฎิลผู้บูชาไฟ ทรงโปรดอุรุเวลกัสสปะ กับทั้งชฎิล ผู้น้องนที่กัสสปะ และคยากัสสปะ พร้อมทั้งบริวารชฎิล 1 พันคน จนยอมตนเป็นสาวก ละทิ้งการบูชาไฟทูลขอบรรพชาอุปสมบท หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงนำพระภิกษุสงฆ์คณะใหม่ทั้งพันรูป เสด็จไปยังตำบลคยาสี่สะ ได้ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตรแก่ พระภิกษุที่เคยเป็นนักบวชลัทธิชฎิลทั้ง 1 พันรูป ทำให้พระภิกษุ เหล่านั้นได้บรรลอรหัตตผล

พระพรหมคุณาภรณ์ได้อธิบายอาทิตตปริยายสูตรทั้งในด้าน เนื้อหา และอธิบายเชิงวิจารณ์ทั้งในแง่สาระสำคัญหรือหลักธรรม และในแง่วิธีสอน ในด้านเนื้อหา และคำอธิบายเชิงหลักธรรม พระพรหมคุณาภรณ์ได้อธิบายถึงลัทธิการบูชาไฟของชฎิล และ ใจความของพระสูตร ส่วนในแง่การสอน พระพรหมคุณาภรณ์ ได้อธิบายข้อสังเกตในแง่การสอนของพระพุทธเจ้า ไว้ดังนี้

1. ทรงสอนให้ตรงกับความถนัดและความสนใจของ ชฎิล

พระพรหมคุณาภรณ์ได้อธิบายข้อสังเกตว่า พระธรรมเทศนา ของพระพุทธเจ้า ไม่ว่าจะทรงแสดงที่ใด และแก่ใครย่อมมี จุดหมายเป็นแนวเดียวกัน คือ มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ในสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง และให้มีทัศนคติ และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างถูกต้อง ในทางที่เป็นประโยชน์ ทั้งแก่ตนและบุคคลอื่น แต่เนื้อเรื่องและวิธีการสอนย่อมยกย่อง

ต่างกันไปตามอุปนิสัย ความถนัด และความสนใจของผู้ฟัง สุดแต่เรื่องใด วิธีใดจะช่วยให้เขาเข้าใจธรรมได้ดี

ในกรณีของอาทิตตปริยายสูตรนี้เช่นกัน ชฎิลทั้งหลายเป็น ผู้บูชาไฟ มีชีวิตเกี่ยวข้องกับไฟมาโดยตลอด ประสบการณ์และ ความคิดคำนึงต่างๆ ก็พัวพันอยู่กับเรื่องไฟบูชาไฟ- แม้เมื่อเลิก บูชาไฟแล้ว เรื่องพิธีกรรม กิจวัตรที่เกี่ยวกับไฟก็ยังคงเต็มอยู่ใน ความทรงจำ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับไฟ เกี่ยวกับการ ลุกไหม้เผาผลาญก็เป็นที่สนใจ และชักจูงใจของชฎิลให้เพลิน คิดเห็นไปตามกระแสพระธรรมเทศนาได้ง่าย

ยิ่งกว่านั้น ยังได้ทรงเร้าความสนใจให้มากขึ้น โดยมีได้ตรัส เรื่องกองไฟบูชาไฟ-ที่ชฎิลจำเจอยู่และเบื่อหน่ายทิ้งมาแล้ว แต่ ทรงกระตุ้นความรู้สึกเหมือนให้สะดุ้ง โดยนัยนี้ การทรงแสดง เรื่องไฟ เรื่องการลุกไหม้ เป็นวิธีการยกย่องพระธรรมเทศนา ให้ตรงกับอุปนิสัย ตรงกับความประพฤติกิเลสที่ฝังสมเฝ้าครอบงำ เพื่อผลในด้านความสนใจ และความรู้ความเข้าใจง่ายเป็นสำคัญ

พระพรหมคุณาภรณ์ได้เสริมต่อไปว่าในข้อนี้ ก็เช่นเดียวกับ การทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตรแก่เบ-จวคคีย์ เบ-จวคคีย์นั้น แต่เดิมมีใจยึดมั่นอยู่กับการบำเพ็ญ-ทุกกรกิริยาว่าคนจะบรรลอรหัตตผลได้ ต้องทรมานกายอย่างรุนแรง ยิ่งทำได้ยิ่งยอดเท่าใด ก็ยิ่งนำเลื่อมใส มากเท่านั้น และรังเกียจความเป็นอยู่อย่างสะดวกสบายว่าเป็น สิ่งเสียหาย ทีละทีละทีพระพุทธเจ้าเมื่อคราวบำเพ็ญ-ทุกกรกิริยาก็เพราะ เห็นพระองค์เลิกทรมานพระกาย เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดง ธรรมจักร จึงทรงเริ่มต้นด้วยเรื่องที่สุดสองอย่าง และมัชฌิมา-ปฏิปทา เป็นการกระทบตรงความในใจของท่านเหล่านั้น

2. ทรงสอนให้ตรงกับระดับสติปัญญา และระดับชีวิต ของชฎิล

พระพรหมคุณาภรณ์ให้ข้อสังเกตต่อไปว่า ข้อสำคัญ-ยิ่ง อย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึงในการทรงสอน คือ ความยิ่ง

และหย่อนแห่งอินทรีย์ของผู้ฟัง ทรงพิจารณาว่า ผู้ฟังมีสติป้-- อยู่ในระดับใด ได้รับการศึกษาอบรมมาในทางใด มากน้อย เพียงไหน ดำรงชีวิตอยู่อย่างไร จะต้องแสดงเรื่องอะไรเขาจึงจะรู้ เข้าใจ สามารถนำไปใช้เป็นคุณประโยชน์แก่ชีวิตของเขาได้ ดังนั้น เรื่องราวที่คล้ายคลึงกัน แต่แสดงแก่ต่างคน นอกจากต่างวิธีสอน แล้ว เนื้อหาสาระก็ต่างกันต่างระดับกันด้วย

ในกรณีของอาทิตตปริยายสูตร ชฎิลทั้งหลายเป็นนักบวช สละโลกียวิสัยออกมาแล้ว มุ่งหน้าประพฤติปฏิบัติเพื่อเข้าถึง จุดหมายสูงสุดของศาสนาอย่างเดียวกัน และเป็นผู้ได้ศึกษาอบรม ทางศาสนาอย่างดี เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั้งหลาย เรียกได้ว่าเป็นป้--าชนระดับสูงในสมัยนั้น และในเวลาที่ยัง พระสูตรนี้ ก็ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนาแล้ว เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจึงทรงชี้แจงหลักธรรมที่ลึกซึ้ง ที่ต้องพิจารณาด้วยสติป้--าอันละเอียดอ่อน อาศัยพื้นฐาน การศึกษาอบรมมาพอสมควร เหมาะสำหรับผู้ดำรงชีวิตเป็น บรรพชิต และให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงขั้นกำจัดกิเลสสาละ ได้ทั้งหมด

พระพรหมคุณาภรณ์ยังได้ชี้ให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นว่า ถ้าเทียบกับ พระธรรมเทศนาเกี่ยวกับเรื่องไฟที่ทรงแสดงแก่คนอื่น ๆ เช่น อัคคิสสูตร ที่ทรงแสดงแก่บุคคลสี่รพราหมณ์ ในกรณีของอัคคิสสูตร บุคคลสี่รพราหมณ์ เป็นพรหมณ์ครองเรือน คราวหนึ่ง บุคคลสี่รพราหมณ์ เตรียมพิธีบูชาไฟ- ได้จัดการทุกอย่าง เตรียมพร้อมที่จะทำพิธีบูชาไฟ- บุคคลสี่รพราหมณ์ รู้สึกปีติยินดี ในกุศลที่จะได้จากการบูชาไฟ- จึงไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลว่า ตามที่เรารู้มา การก่อกองไฟบูชาไฟ- และการปักเสานบูชาไฟ- มีผลมีอานิสงส์มาก และทูลขอความเห็นจากพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงธรรมอัคคิสสูตรแก่บุคคลสี่รพราหมณ์

พระธรรมเทศนาอัคคิสสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง เป็นเรื่อง เกี่ยวกับไฟเหมือนกัน แต่มีเนื้อหาและระดับคำสอนต่างออกไป คือ ในอัคคิสสูตร ทรงแสดงหลักธรรมสำหรับการครองชีวิตของคนทั่วไป ที่ยังครองเรือนอยู่ เพราะพรหมณ์ผู้ทูลถามยังเป็นคฤหัสถ์ ครองชีวิตอยู่ในโลกียวิสัย พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงในแบบง่าย ๆ เท่าที่เกี่ยวกับความประพฤติของคนในโลกทั่วๆ ไป มิให้ประพฤติ การทุจริตเท่านั้น ส่วนในอาทิตตปริยายสูตร ทรงแสดงในแง่ที่ต้อง

พิจารณาลึกซึ้ง ซึ่งเหมาะแก่การศึกษาของนักปรีชา-และ นักจิตวิทยา

หนังสือพุทธวิธีในการสอนนี้ พระพรหมคุณาภรณ์เขียนขึ้น จากการบรรยายสรุป ณ วิทยาลัยครูธนบุรี เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2513 ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระศรีวิสุทธิโมลี ผู้สนใจศึกษา รายละเอียดได้จาก “พุทธวิธีในการสอน” พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ธรรมสภา จัดพิมพ์, พ.ศ. 2547

QA NEWS ตั้งแต่ฉบับที่ 310 จนถึงฉบับนี้ ได้นำวิธีการสอน ของพระพุทธเจ้ามาแนะนำเสนอ โดยฉบับที่ 310 ได้นำเสนอการสอน แบบบูรณาการของพระพุทธเจ้า จากข้อสรุปงานวิจัยของ แหวนทอง บุ-คำ และฉบับที่ 311 จนถึงฉบับที่ 316 นี้ ได้สรุป ข้อเขียนของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) เกี่ยวกับพุทธวิธี ในการสอน ทั้งในเรื่องคุณสมบัติของผู้สอน หลักการสอน ลีลาการสอน วิธีการสอน และกลวิธีและอุบายประกอบการสอน รวมทั้งตัวอย่างพระธรรมเทศนาอาทิตตปริยายสูตรที่อธิบายเชิง วิเคราะห์วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าให้เห็นชัดเจนมากขึ้น เห็นได้ว่าการสอนหรือแสดงพระธรรมเทศนาพระพุทธเจ้า ทรงมีแนวทางการสอนที่ยึดผู้ที่ทรงสั่งสอนหรือผู้เรียนเป็นสำคัญ- ทรงมีเป้าหมายอยู่ที่ความสำเร็จของผู้รับการสอน ทรงให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคล พื้นฐานความเป็นมา และความรู้เดิมของผู้รับการสอน แล้วทรงเลือกเนื้อหา และ วิธีการสอนที่เหมาะสมตรงกับความสนใจ ความถนัด และระดับ สติป้--า ตลอดจนพื้นฐานเดิมของผู้ที่จะทรงสั่งสอนแต่ละกลุ่ม หรือแต่ละบุคคล ทรงใช้วิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสาน และให้ผู้รับการสอนมีบทบาทร่วมในการแสวงหาความจริง และได้เรียนรู้ร่วมกัน ทรงคำนึงถึงความพร้อมในการเรียนของ แต่ละบุคคล โดยคำนึงถึงว่าเขาควรจะได้เรียนอะไร และเรียน ได้มากน้อยแค่ไหน ในด้านเนื้อหา ทรงสอนจากสิ่งที่ง่ายอยู่ในวิสัย ของผู้รับการสอนไปสู่สิ่งที่เข้าใจยาก และลุ่มลึกไปตามลำดับ ทรงสอนเฉพาะเท่าที่จำเป็นพอดีและควรค่าแก่การเรียนรู้ ที่สำคัญ-พระองค์ทรงมีคุณสมบัติของครูที่ดี ทรงสอนด้วยความเมตตามุ่งประโยชน์ของผู้รับการสอนเป็นที่ตั้ง ทรงสอนด้วยความเคารพมองเห็นความสำคัญของผู้เรียน และตั้งใจในการสอน

พระพุทธศาสนาถือว่า ความสัมพันธ์ของผู้สอนที่มีต่อผู้เรียนนั้น อยู่ในฐานะเป็นกัลยาณมิตร คือ เป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำ ผู้เรียนให้ดำเนินก้าวหน้าไปในมรรคาแห่งการฝึกอบรม ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “อภิกขตาโร ตถาคตา - ตถาคตาเป็นเพียง ผู้บอกทางให้” (พระพรหมคุณาภรณ์)